

**ЛЕКЦІЯ 7.
ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ
ВІД ПРИВЛАСНЕННЯ
ТА РОЗГРАБУВАННЯ ЗА МГП**

ЗМІСТ

1. Історичне закріплення захисту власності в МГП
2. Захист майна від розграбування та привласнення
3. Захист публічної власності на окупованій території
4. Воєнні злочини проти власності за РС у контексті актуального МГП

ІСТОРИЧНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ЗАХИСТУ ВЛАСНОСТІ В МГП

Філософія захисту власності походить з тієї ж ідеї Жан-Жака Руссо, яка оформила й вербалізувала принцип розрізнення.

Цей захист матеріалізується на рівні договірного права.

Жан-Жак Руссо
Гравюра 1847 р.

ЗАХИСТ МАЙНА ВІД РОЗГРАБУВАННЯ ТА ПРИВЛАСНЕННЯ

ГК IV у своїй статті 28 забороняє розграбування (англ.– pillage, в українському перекладі – мародерство) та підтверджує заборону в статті 47.

« Стаття 28. Мародерство у місті чи місцевості, навіть у випадку, якщо його взяли штурмом, забороняється...

Стаття 47. Мародерство офіційно забороняється » .

Така ж заборона вміщена в статті 33 ЖК IV, з тією різницею, що в українській версії Конвенції те ж саме англійське слово pillage цього разу перекладено як «пограбування».

МГП встановлює абсолютну заборону розграбувань, окрім як для випадків військової необхідності. Такий виняток передбачає стаття 23(g) ГК IV

- « Крім заборон, передбачених спеціальними конвенціями, особливо забороняється:...
- g) знищувати або захоплювати власність ворога, крім випадків, коли таке знищення або захоплення настійно вимагається військовою необхідністю » .

Стаття 53 ЖК IV надає деякі додаткові пояснення щодо того, як розуміти звернення до військової необхідності в статті 23(g) ГК IV:

« Будь-яке знищення окупаційною державою рухомого чи нерухомого майна, що є індивідуальною або колективною власністю приватних осіб чи держави, або інших громадських установ чи соціальних або кооперативних організацій забороняється, за винятком випадків, коли це є необхідним для проведення воєнних операцій » .

Статті ґрунтуються на схожій ідеології, яка полягає в тому, що правило про допустимість захоплення (чи знищення) майна в разі існування військової необхідності є актуальним лише в контексті воєнних операцій.

У ЧОМУ ПРОЯВЛЯЄТЬСЯ КОНТЕКСТ ВОЄННИХ ОПЕРАЦІЙ?

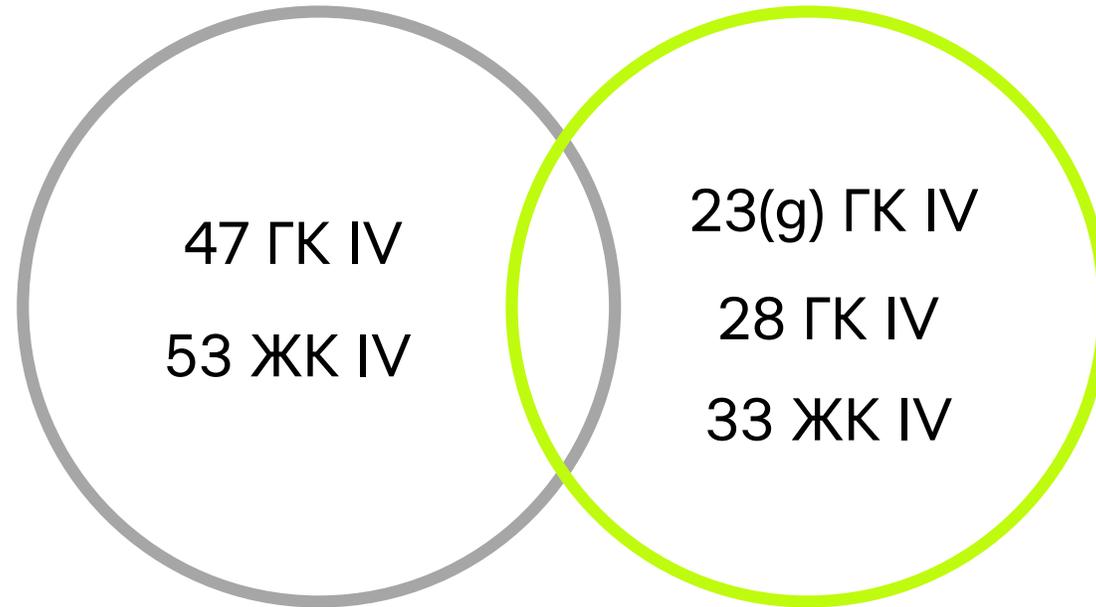
З точки зору МКЧХ існують такі прояви:

- маневри;
- пересування збройних сил;
- інші дії, що здійснюються збройними силами з метою ведення бою.

Саме такий контекст може допомагати розрізнити дію статей щодо заборони розграбування й тих статей, які неабсолютно забороняють захоплення майна.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТАТЕЙ ЖК ТА ГК

У випадку
окупації

У випадку
збройних дій

Стаття 46 ГК IV забороняє конфіскацію приватної власності.

Проте існують два винятки:

- Перший виняток

Захоплення окремих видів власності, що перелічені в статті 53 ГК IV

- Другий виняток

Реквізиція грошових ресурсів та інших товарів за статтею 51 та 52 ГК IV

Винятки в будь-якому разі сформульовані таким чином, щоби гарантувати повернення власності її власникам після досягнення миру, або ж навіть швидшої компенсації за реквізовану власність.

Верховний Суд Ізраїля в справі Аль-Навара вказав, інтерпретуючи статтю 46 ГК IV, що якщо власність, нехай de jure й приватна, використовується у воєнних цілях, вона не підпадає під захист ГК.

Хоча така інтерпретація може відчиняти двері до зловживань, вона все ж співзвучна з логікою статті 53ГК IV.

Стаття 53, у свою чергу, визначає, що

« техніка, призначена для передачі новин як на суші, так і на морі чи у повітрі, або для перевезення осіб чи речей, за винятком випадків, які регулюються морським правом, склади зброї та, загалом, всі види військового спорядження, навіть якщо вони належать приватним особам, можуть бути захоплені, але повинні бути повернені з визначеним відшкодуванням після укладення миру » .

ЗАХИСТ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ

Окремий режим захисту передбачено для публічної (державної та муніципальної) власності на окупованій території.

Основою цього режиму є ідея про те, що, як це впливає зі статті 55 ГК IV, що окупаційна влада є лише управителем, або ж узуфруктарієм таких об'єктів:

- адміністративних будівель;
- нерухомості;
- лісів;
- сільськогосподарських угідь.

Вони мають належати державі-супротивнику й знаходитися на окупованій території.

У статті 53 ГК IV передбачено можливість для держави, що здійснює окупацію, конфіскувати рухому публічну власність, якщо така власність є

« грошима, фондами та цінними паперами, які виключно є власністю держави, складами зброї, транспортними засобами, виробничими запасами та, загалом, всією рухомою власністю держави, що може бути використана для військових дій » .

ОСОБЛИВОСТІ РЕКВІЗИЦІЇ В КОНТЕКСТІ

КІЛЬКОХ СПЕЦИФІЧНИХ ВИДІВ ВЛАСНОСТІ

- Лікарні

Можна реквізувати, однак лише в разі нагальної потреби в лікуванні поранених та хворих військовослужбовців, тимчасово й за умови вжиття заходів для забезпечення медичного обслуговування цивільним пацієнтам.

- Підводні кабелі, які сполучають окуповану територію з нейтральною територією

Захоплення такої власності можливе лише у випадках крайньої необхідності. При цьому така власність має бути повернена з визначеним відшкодуванням після укладення миру.

Будь-яка реквізиція, або, як це визначено в статті 56 ГК IV, «захоплення» публічної власності «муніципалітетів, релігійних, благодійних, освітніх, мистецьких і наукових установ» — **категорично забороняється.**

ГК і ЖК передбачають три можливі долі публічної власності:

- конфіскація без компенсацій (як у випадку із власністю, передбаченою в статті 53 ГК IV);
- реквізиція з подальшим поверненням, компенсацією чи реквізиція з особливими умовами (як у випадку, обумовленому частиною другою статті 53, статтею 54, 57 ГК IV);
- повна заборона реквізиції чи конфіскації (як у випадку, обумовленому статтею 56 ГК IV).

**ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ
ПРОТИ ВЛАСНОСТІ
ЗА РС У КОНТЕКСТІ
АКТУАЛЬНОГО МГП**

Порушення МГП проти власності можуть становити воєнні злочини. Римський статут містить три статті, які криміналізують правопорушення проти власності, скоєні в контексті міжнародного збройного конфлікту:

- широкомасштабне знищення й привласнення майна, не викликане військовою необхідністю й учинене незаконно та безглуздо;
8(2)(a)(iv)
- знищення або захоплення майна ворога, крім випадків, коли таке знищення або захоплення настійно вимагається воєнною необхідністю;
8(2)(b)(xiii)
- розграбування міста або населеного пункту, навіть якщо його захоплено штурмом.
8(2)(b)(xvi)

Дві статті мають свої аналоги для контексту
неміжнародного збройного конфлікту

8(2)(b)(xiii)

8(2)(d)(xii)

8(2)(b)(xvi)

8(2)(d)(v)

Грабіж після битви. Себастьян Вранкс, ~1597

СТАТТЯ 8(2)(a)(iv)

При визначенні того, яка власність охоплюється цією статтею, потрібно зважати на загальні та спеціальні статті ЖК щодо захисту об'єктів. Так, загальні статті ЖК I-IV захищають такі види об'єктів:

- стаціонарні медичні установи та пересувні медичні формування;
- плавучі госпіталі;
- медичні транспортні засоби, включно зі санітарними повітряними суднами;
- нейтральні судна, які надають допомогу в проведенні рятувальних робіт;
- медичні установи на березі;
- лазарети на борту військового корабля;
- судна і повітряні судна, що використовуються як медичний транспорт;
- цивільні лікарні;
- судна для проведення прибережних рятувальних операцій та берегові рятувальні засоби й стаціонарні берегові споруди, які використовуються лише цими суднами для виконання їхніх гуманітарних завдань;
- медичний транспорт для цивільних осіб;
- захист від репресалій майна осіб, які перебувають під захистом.

Спеціальні статті, як про це сказано в ст. 53 ЖК IV, стосуються

« майна, що є індивідуальною або колективною власністю приватних осіб чи держави, або інших громадських установ чи соціальних або кооперативних організацій » .

Також вони стосуються цивільних лікарень (ст. 57 ЖК IV).

ШИРОКОМАСШТАБНІСТЬ ПРИВЛАСНЕННЯ

- Вимога щодо широкомасштабності привласнення не вписана в матеріальні статті 53 та 57 ЖК IV.
- Вимога походить зі статті 147 цієї ж конвенції, яка перелічує ті порушення МГП, які вважаються серйозними та заслуговують на кримінальне переслідування.
- Широкомасштабність привласнення майна необов'язково має проявлятися в посяганні для великої кількості об'єктів, може стосуватися якогось одного особливо важливого об'єкта чи майна.

**МТКЮ ПРО ПИТАННЯ ШИРОКОМАСШТАБНОСТІ
В КОНТЕКСТІ ЗНИЩЕННЯ**

- **Справа Блашкича**

МТКЮ постановив, що посягання на такий об'єкт як, скажімо, лікарня, може сам по собі досягати рівня широкомасштабності, який вимагається статтею.

Таким чином привласнення об'єкта культурної спадщини, сільськогосподарського підприємства стратегічного значення чи подібного об'єкта може цілком бути широкомасштабним саме по собі.

СТАТТЯ 8(2)(b)(xiii)

Злочин, передбачений цією статтею, відрізняється від попереднього двома основними елементами:

- відсутність вимоги щодо широкомасштабності;
- об'єктом злочину є власність, захищена МГП загалом, а не лише ЖК.

Відсилання до МГП загалом означає, що ця стаття оснований на широкій джерельній базі, що включає статті 23(g), 46, 50, 53 та 56 ГК IV, статтю 53 ЖК IV та статтю 54 ДП I.

Стаття 54 ДП I стосується заборони

« піддавати нападу або знищувати, виводити або доводити до непридатності об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, такі як запаси продуктів харчування, сільськогосподарські райони, що виробляють продовольство, посіви, худобу, споруди для забезпечення питною водою й запаси останньої, а також іригаційні споруди спеціально з метою не допустити використання їх цивільним населенням або супротивною стороною як засобу підтримання існування, незалежно від мотивів, ніби з метою викликати голод серед цивільних осіб, примусити їх до виїзду або з якої-небудь іншої причини » .

Окрім вказаних відмінностей, які роблять статтю 8(2)(b)(xiii) легшою в застосуванні порівняно з 8(2)(a)(iv), різниці між ними немає.

СТАТТЯ 8(2)(b)(xvi))

Стаття в Римському статуті про розграбування власності.

Базується на статтях 28 та 47 ГК IV та 33 ЖК IV, які забороняють розграбування.

Воєнна необхідність не згадана у формулюванні статті чи Елементах злочинів.

Однак примітка до Елементів злочинів вказує: якщо власність була захоплена в рамках військової необхідності, то в такому разі неможливо оцінювати дії через призму статті про розграбування.

Цю примітку потрібно читати в такому сенсі, що коли існує обґрунтування привласнення через воєнну необхідність (у контексті воєнних операцій чи, в окремих випадках, у контексті врядування на окупованій території), то оцінку такому привласненню потрібно давати через інші статті Римського статуту, та пов'язані з ними статті міжнародних договорів з МГП.

Стаття 8(2)(b)(xvi) стосується ситуацій, які включають окупацію, але не обмежуються нею.

Рішення про підтвердження звинувачень у справі Катанги та Нгуджоло Чуї МКС інтерпретується таким чином, що воно допускає застосовність статті про розграбування лише ситуаціями окупації. Такий висновок робиться через умовивід суду:

« воєнний злочин розграбування стається, якщо майно супротивника перейшло під контроль особи, яка вчинила злочин. Тільки тоді особа, яка вчинила злочин, має змогу «привласнити» таке майно ».

Контроль, описаний у рішенні МКС, може й не стосуватися ситуації окупації, адже він

1) атрибуований особі, а не стороні конфлікту, яка може встановити окупацію;

2) вимога контролю за власністю не обов'язково рівноцінна ефективному контролю за територією, який вимагається з боку сторони в конфлікті для визнання окупації.

Злочин розграбування також може бути скоєний у ситуації, що передує окупації, або ж в умовах, коли територія (а відповідно, і власність) на короткий час потрапляє під контроль сторони в конфлікті, але повноцінна окупація на цій території ніколи не встановлювалась.

На міжнародному рівні не існує однозначної позиції щодо того, чи слід якимось чином враховувати масштаб привласнення майна для того, щоби можна було кваліфікувати дії як воєнний злочин розграбування.

МКС у справі Онгвена, а також у справі Бемби та Катанги сформував два протилежних правила.

Справа Онгвена

МКС зазначив, що масштабність не є вимогою до дій, які потенційно є розграбуванням.

Справи Бемби та Катанги

МКС запропонував правило, яке зводилося до важливості великих розмірів привласнення.

ХАРАКТЕРИСТИКАМИ ВЕЛИКИХ РОЗМІРІВ

МКС ВИЗНАЧИВ:

- тяжкі наслідки для жертв;
- кількість людей, які були позбавлені майна;
- контекст, у якому відбувалося розграбування.

Висновки про вимогу масштабності в справі Бемби зроблені МКС помилково на основі некоректного прочитання фрази «місті чи місцевості, навіть у випадку, якщо його взяли штурмом».

- Висновки МКС про вимогу масштабності в справі Бемби:

з точки зору МКС, згадка про штурм підказує, що масштаб розграбування має значення для цього злочину.

- Альтернативне прочитання фрази про штурм (також помилкове):

згадка про штурм може вказувати на неможливість засудження приватних акторів, адже згадка штурму означає, що в цього злочину спеціальний суб'єкт – комбатанти.

Проте обидва підходи не ґрунтуються на історії МГП, адже положення про штурм було механічно перенесено з ГК IV в Римський статут без того, щоби воно несло додатковий сенс.

ОСОБЛИВОСТІ ЗЛОЧИНУ РОЗГРАБУВАННЯ

- Привласнення не обов'язково має відбуватися в насильницький спосіб, ключовим фактором є відсутність згоди на передачу майна.
- Відчуження може розглядатися як розграбування навіть коли воно проводиться в непрямий спосіб через контрольоване окупаційною адміністрацією рішення суду чи регулювання, спрямоване на позбавлення чи відчуження власності.
- Суб'єктивною стороною злочину є намір привласнити майно для приватного чи особистого користування.

З судової практики МКС: різниця між приватним та особистим користуванням полягає в тому, що перше може здійснюватися іншою особою, у той час як друге – безпосередньо виконавцем злочину.

— Дякую!

Дмитро Коваль

к.ю.н., співвиконавчий директор Truth Hounds

d.k@truth-hounds.org

Вероніка Шептуховська
редакторка

Лілія Лахнеш
редакторка

Владислав Левчук
редактор

Створено ГО «Трус Хаундс», 2024 р.

truth-hounds.org

